

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΔΠ

Με τον Άλκη Ρήγο στο άρθρο του στο *Βήμα* (Τρίτη 7 Οκτωβρίου 1980) συνέβη ό,τι με το άρθρο του Τζον Λιούις στην «περίπτωση Αλτουσέρ»: «έβαλε τους τόνους στα γιώτα, συγκρίνοντας το μαρξισμό με την ... ιατρική ...».

Πράγματι, κάτω από το πρόσχημα της ανανέωσης, αλλά με «θέσεις» που δεν έχουν υποστηρίξει ποτέ οι ανανεωτικοί μαρξιστές, θέλησε να θεραπεύσει τις «σκληρωτικές» απόψεις μου για τη λειτουργία του πανεπιστημίου και το ρόλο του καπιταλιστικού κράτους. Τις απόψεις μου αυτές κατάταξε μάλιστα με ευκολία δογματικού, στις «παραδοσιακές αντιλήψεις της Αριστεράς» και έγραψε τη συνταγή του. Μόνο που εκεί καταφεύγει στην ομοιοπαθητική: Με επίκληση θεωρητικών αναλύσεων που συγκρούονται με τον ανανεωτικό μαρξισμό προσπαθεί απεγνωσμένα να αναγάγει μια κατηγορία 3.000 βοηθών και επιμελητών, στην οποία ανήκει, σε συνιστώσα του αριστερού πανεπιστημιακού κινήματος και να εμφανίσει τα κορπορατίστικα συμφέροντά της ως «ταξικά»(!) συμφέροντα. Χρησιμοποιεί γι' αυτόν το σκοπό ένα είδος νεοθεσμικής ανάλυσης (Foucault-Βέλτσου) και μετατρέπει τους Ιδεολογικούς Μηχανισμούς του Κράτους (ΙΜΚ) σε «εστίες εξουσίας».

1. Το πανεπιστήμιο

Έτσι, μπροστά σε μια στενή σκοπιμότητα, ο Α.Ρ., αξιόλογο στέλεχος

της Ανανεωτικής Αριστεράς, αναγκάζεται να αρνηθεί βασικές θέσεις του ανανεωτικού μαρξισμού. Αγνοεί λ.χ. τη σαφή υπόδειξη (Althusser, Πουλαντζάς), σύμφωνα με την οποία κάθε εξουσία δεν υπάρχει παρά υλοποιημένη στους Ιδεολογικούς Μηχανισμούς του Κράτους και ότι στη σχέση «εξουσία-μηχανισμοί» ή ακόμη πιο πολύ στη σχέση «ταξική πάλη-μηχανισμοί», είναι η ταξική πάλη που διαδραματίζει τον πρώτο ρόλο «γιατί έχει τις ρίζες της αλλού, όχι δηλαδή στην ιδεολογία αλλά στις σχέσεις παραγωγής» (Althusser, *Θέσεις*, σ. 87).

Με βάση, λοιπόν, τις θέσεις αυτές των ανανεωτών μαρξιστών, το πανεπιστήμιο σαν Ιδεολογικός Μηχανισμός του Κράτους δεν παράγει πρωτογενώς εξουσία, όπως θέλει ο Α.Ρ., επικαλούμενος φουκιανές αναλύσεις περί «εστιών εξουσίας». Το πανεπιστήμιο απλώς εκφράζει διαλεκτικά την ταξική πάλη που «το υπερβαίνει». Και μόνο στο μέτρο που η ταξική πάλη το υπερβαίνει, δηλαδή αρθρώνεται στην καθολική δομή (τρόπο παραγωγής), ασκείται και μέσα στο πανεπιστήμιο.

2. Το κράτος

Αλλά εκεί που ο Α.Ρ. ξεφεύγει εντελώς από τις θέσεις του ανανεωτικού μαρξισμού είναι στις απόψεις του για το ρόλο του κράτους σχετικά με τον εκσυγχρονισμό στο πανεπιστήμιο. Όπως σημειώνω στο άρθρο μου, το κράτος πράγματι «ανέλαβε πρωτοβουλία» για να περάσει ένας εκσυγχρονιστικός Νόμος - Πλαίσιο. Γιατί το καπιταλιστικό κράτος όχι σαν «όργανο» αλλά σαν κράτος-σχέση υπάρχει και δρα πολύ πιο πριν απ' ό,τι περιμένουμε. Δεν είναι «κράτος-νυχτοφύλακας», ή «κράτος-κατόπιν εορτής», όπως το βλέπει ο Α.Ρ. Το καπιταλιστικό κράτος, δηλαδή, είτε το θέλουμε είτε όχι, δρώντας, όπως γράφει ο Πουλαντζάς, «μέσα στην πάλη των τάξεων, είναι ήδη παρόν στη σύστασή της». Δηλαδή, στην περίπτωση μας, είναι παρόν σ' όλες τις ζυμώσεις (καταλήψεις, φοιτητικοί αγώνες, αχρησία του 815) που προηγήθηκαν της τελευταίας «πρωτοβουλίας του» για τη σύνταξη του 4ου σχεδίου Νόμου-Πλαίσιου.

Σ' αυτή μάλιστα τη θεωρητική βάση, υποστήριξα γενικότερα στο άρθρο μου ότι στη σημερινή φάση εξέλιξης του καπιταλισμού, το κράτος προσπαθεί με συνεχείς εκσυγχρονισμούς στην παιδεία και αλλού να γίνεται σημαντική αναδιοργανωτική δύναμη της διαδικασίας εργασίας, που θα βγάζει κάθε φορά το σύστημα από τις κρίσεις στις οποίες το οδηγούν οι

αντιφάσεις του. Αυτό είναι το πόρισμα που προκύπτει από πλήθος πρόσφατων θεωρητικών και εμπειρικών μαρξιστικών ερευνών (Πουλαντζάς, I. Hirsch, Altvater, J. Holloway, Gestrenberger, κ.ά. Βλ. έργα τους στο βιβλίο μου, *Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους*, κεφ. II). Ο Α.Ρ. χαρακτηρίζει τα πορίσματα αυτών των ερευνών «αντιλήψεις της παραδοσιακής Αριστεράς» όχι για άλλο λόγο αλλά γιατί εκεί θέλει σώνει και καλά να με κλασάρει.

Τα παραπάνω είναι αρκετά για να δείξουν ότι είναι τουλάχιστον παράδοξος ο συλλογισμός του Α.Ρ., ότι το κράτος προχωρεί σε συγχρονισμούς όχι γιατί πιέζεται από τις αντιφάσεις της καπιταλιστικής παραγωγής αλλά γιατί αναγκάζεται από τους αγώνες του αριστερού «πανεπιστημιακού κινήματος». Ένας τέτοιος συλλογισμός οδηγεί στο εξής αντιδιαλεκτικό συμπέρασμα: Οι αγώνες του αριστερού «πανεπιστημιακού κινήματος» αναγκάζουν το κράτος σε εκσυγχρονισμό, ο εκσυγχρονισμός αναδιοργανώνει την καπιταλιστική παραγωγή κι έτσι ξεπερνιούνται κάθε φορά οι αντιφάσεις και το σύστημα βγαίνει από τις κρίσεις. Άρα το αριστερό φοιτητικό κίνημα με τους αγώνες του δε βαθαίνει τις κρίσεις του συστήματος — όπως διαλεκτικά έπρεπε να γίνεται — αλλά συντελεί στο ξεπέρασμά τους. Ελπίζω το αριστερό φοιτητικό κίνημα να μην πάρει στα σοβαρά τέτοιες θεωρίες για τη χάραξη της τακτικής και στρατηγικής του αγώνα του.

3. Το ΕΔΠ

Αλλά εκείνο που δεν μπορεί να σταθεί με την επίκληση κανενός είδους μαρξιστικής ή μεταμαρξιστικής ερμηνείας είναι η θέση του Α.Ρ. ότι το ΕΔΠ (βοηθοί - επιμελητές) είναι τμήμα του «αριστερού πανεπιστημιακού κινήματος», και ο υπαινιγμός του ότι τα συμφέροντά του είναι «ταξικά»! Είναι ειλικρινά θλιβερό να υποστηρίζεται από στέλεχος της ανανεωτικής Αριστεράς ότι μια κατηγορία 3.000 βοηθών και επιμελητών, που δεν τους συνδέει τίποτε άλλο — ούτε ταξική προέλευση, ούτε ιδεολογία, ούτε κομματική τοποθέτηση (μεγάλος αριθμός τους είναι μάλλον αστοί) — εκτός από το κοινό συμφέρον να ενταχθούν με μια διάταξη νόμου στην κάστα των καθηγητών, περιλαμβάνεται στο ιδεολογικό μπλοκ αμφισβήτησης της κυρίαρχης ιδεολογίας. Η κατηγορία των 3.000 βοηθών και επιμελητών έχει τόσο ανομοιογενή ταξική υπόσταση ώστε σε καμιά περίπτωση δεν

μπορεί ν' αποτελέσει «κινητήριο αγώνα» όπως το προλεταριάτο στον Λούκατς (θα ήταν παράδοξο, αλήθεια, για έναν ανανεωτή όπως ο Α.Ρ. να υποστηρίζει βολονταριστικές θέσεις εγγελιανής προέλευσης).

Εξάλλου, τα συμφέροντα των 3.000 αυτών ανομοιογενών ατόμων (και όχι ταξικών φορέων), στο μέτρο που δεν είναι «ταξικά συμφέροντα», εύκολα συναρθρώνονται με τα συμφέροντα των καθηγητών, διευθετημένα ήδη από προηγούμενη παρουσία του κράτους σε άλλες εκδηλώσεις του. Έτσι, αν οι 3.000 βοηθοί και επιμελητές πετύχαιναν κι αυτοί με κάποια διευθέτηση του κράτους να μπουν στην κάστα των καθηγητών, το αριστερό φοιτητικό κίνημα θα έχανε αυτόματα το «σύμμαχό του» — όπως θεωρεί το ΕΔΠ ο Α.Ρ.— ή, για να πούμε την αλήθεια, το ΕΔΠ δε θα είχε πια ανάγκη το αριστερό φοιτητικό κίνημα αλλά ούτε και την ίδια του την οργάνωση, γιατί θα είχε ολοκληρώσει πια τα κορπορατιστικά συμφέροντά του.

Στο πλαίσιο επιδίωξης του ΕΔΠ μιας τέτοιας κρατικής διευθέτησης (αυτοδίκαιη ένταξη όλων των βοηθών και επιμελητών στον ενιαίο φορέα) ερμηνεύεται και η απεγνωσμένη προσπάθεια των στελεχών του, και πρώτου απ' όλους του Α.Ρ., να αναγνωριστεί ότι για να γίνει κανείς πανεπιστημιακός φτάνει να ξέρει να διδάσκει. Την προϋπόθεση ο πανεπιστημιακός δάσκαλος να είναι εξοικειωμένος με την έρευνα είτε αποσιωπούν εντελώς, ή θέτουν σε δεύτερη μοίρα, παρόλο που η έρευνα είναι το κύριο έργο του πανεπιστημίου: Ο πανεπιστημιακός δάσκαλος δημιουργεί νέα γνώση με την έρευνα, η μέθοδος και τα πορίσματα της οποίας αποτελούν το υλικό της διδασκαλίας του. Αυτή η υποτίμηση από το ΕΔΠ του ερευνητικού έργου είναι εύλογη. Πολλά μέλη του ΕΔΠ, για τον ένα ή τον άλλο λόγο, δεν είναι εξοικειωμένα με την έρευνα, δεν μπορούν να δημιουργούν νέα γνώση, παρόλο ότι μπορούν να επιτελούν αποτελεσματικά το μηχανικό έργο της μετάδοσης έτοιμης γνώσης. Αλλά ο υποβιβασμός από τα στελέχη του ΕΔΠ του έργου του πανεπιστημίου σε απλή μετάδοση γνώσης μπορεί να έχει ολέθριες συνέπειες, που τη σοβαρότητά τους επισήμανε προ καιρού η Μαρία Ηλιού σε άρθρο της στο *Βήμα* (22-8-80). Ανάμεσα στις άλλες συνέπειες είναι ο κίνδυνος να μετατραπούν τα ΑΕΙ «σε εκπαιδευτήρια που παρέχουν γενικές εγκυκλοπαιδικές γνώσεις, κάποια μόρφωση σαν τα παλιά κείνα παρθεναγωγεία». Και το πιο ολέθριο είναι να χαθεί ή να περιοριστεί ουσιαστικά η δυνατότητα ν' αναπτυχθεί κριτική έρευνα και ανάλυση της παραγωγής στα πανεπιστήμια που θα τροφοδοτούσε με τα αποτελέσματά της τα κοινωνικά κινήματα στους αγώνες τους.

Και μια υποσημείωση: Ο Α.Ρ. στο άρθρο του μου καταλογίζει πράγματα που ποτέ δεν έγραψα όπως ότι όλοι «ανεξάιρετα» οι βοηθοί και επιμελητές είναι ανίκανοι για αυτόνομοι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι, ότι όσοι βοηθοί διορίστηκαν στα χρόνια της δικτατορίας είναι χουντικοί, ή ότι ο εκδημοκρατισμός στα πανεπιστήμια εξαρτάται από την καλή διάθεση κάποιων προσωπικοτήτων π.χ. των καθηγητών της Ομάδας Εργασίας για το Νόμο-Πλαίσιο και άλλα τέτοια. Αν οι καταλογισμοί αυτοί δεν οφείλονται σε κακή ανάγνωση ή έστω παρερμηνεία των κειμένων μου, τότε αποτελούν τουλάχιστον κακότεχνο τρόπο παραπλάνησης του κοινού.